

КОМПЛЕКТОВА Т. О.,

суддя, голова

(Северодонецький міський суд

Луганської області, відряджена до

Придніпровського районного суду

м. Черкаси)

УДК 343.3/.7

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.1.30>

ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ КРАДІЖКАМ В НАУЦІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

У статті проаналізовано науковий доробок вчених, присвячений дослідженню проблем кримінальних правопорушень проти власності в цілому, та крадіжок зокрема. Крім того, акцентовано увагу на проблематиці їх кримінально-правової протидії. Відзначено, що проблеми кримінально-правових правопорушень проти власності представлені в науці кримінального права досить різнопланово: дисертаційні роботи, монографії, численні наукові публікації. Узагальнено та визначено такі напрямки досліджень: історико-правові дослідження, присвячені кримінально-правовим правопорушенням проти власності; дослідження широкого кола теоретичних проблем в руслі висвітлення проблематики кримінальних правопорушень проти власності; компаративістські дослідження вказаного інституту та його охорони; дослідження актуальних проблем правового регулювання окремих кримінально-правових правопорушень сфери власності; проблеми кримінально-правової охорони власності та інші. У публікації зроблено висновок про те, що незважаючи на широке коло досліджуваних проблем, присвячених кримінальним правопорушенням проти власності, нині не сформувався єдиний підхід до понятійного апарату та застосування сучасного методологічного інструментарію їх вивчення. Наголошено на відсутності комплексного підходу до розуміння поняття «власність». Залишається невизначеними зміст вказаного поняття у доктрині кримінального права. Немає єдиних підходів до класифікації вказаних правопорушень, розуміння кримінально-правової протидії ним. Дискусійними залишаються питання критеріїв ефективності кримінально правової протидії крадіжкам. Потребують ґрунтовних досліджень теоретичні питання кримінально-правової протидії крадіжкам, вироблення моделі такої протидії. Наголошено на таких подальших перспективних напрямках дослідження як вирішення теоретичних та практичних проблем кримінально-правової протидії крадіжкам та вироблення її ефективної моделі, удосконалення національного законодавства, підвищення ефективності правозастосовної практики тощо.

Ключові слова: кримінальні правопорушення, кримінальні правопорушення проти власності, кримінально-правова протидія, крадіжки, кримінально-правова протидія крадіжкам.

Komplektova T. O. Coverage of the Problems of Criminal Law Counteraction to Theft in the Science of Criminal Law

The article analyzes the scientific work of scholars devoted to the study of the problems of criminal offenses against property in general and theft in particular. In addition, the author focuses on the issues of their criminal law counteraction.

It is noted that the problems of criminal law offenses against property are presented in the science of criminal law in a rather diverse manner: dissertations, monographs, and numerous scientific publications. The author summarizes and identifies the following areas of research: historical and legal research on criminal offenses against property; research of a wide range of theoretical issues in the context of coverage of criminal offenses against property; comparative studies of the said institution and its protection; research of topical issues of legal regulation of certain criminal offenses in the field of property; issues of criminal legal protection of property, and others.

The article concludes that despite the wide range of research issues related to criminal offenses against property, there is currently no unified approach to the conceptual framework and application of modern methodological tools for their study. The author emphasizes the lack of a comprehensive approach to understanding the concept of "property". The content of this concept in the doctrine of criminal law remains unclear. There are no common approaches to the classification of these offenses and understanding of criminal law counteraction to them.

The issues of the criteria for the effectiveness of criminal legal counteraction to theft remain controversial. Theoretical issues of criminal legal counteraction to theft and development of a model of such counteraction require in-depth research. The author emphasizes the following further promising areas of research: solving theoretical and practical problems of criminal legal counteraction to theft and developing its effective model, improving national legislation, enhancing the effectiveness of law enforcement practice, etc.

Key words: *criminal offenses, criminal offenses against property, criminal law counteraction, theft, criminal law counteraction to theft.*

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток відносин власності, необхідність забезпечення її кримінально-правової охорони зумовлюють постійну увагу науковців до дослідження проблематики кримінально-правової протидії кримінальним правопорушенням, у тому числі й крадіжкам. Це стосується, перш за все, проблеми ефективності такої протидії, вироблення її дієвих механізмів, критеріїв ефективності тощо. Кримінальні правопорушення проти власності становлять одну із найпоширеніших і найнебезпечніших груп кримінально протиправних діянь. Тому не випадково, що представники кримінально-правової науки досліджують проблеми кримінально-правових правопорушень проти власності досить різнопланово. Разом із тим, окремим із них, зокрема проблемам ефективної кримінально-правової протидії крадіжкам, приділено недостатньо уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий доробок вітчизняних вчених складають дисертаційні роботи, монографії, численні наукові публікації. Історико-правові дослідження інституту кримінальних правопорушень проти власності та їх охорони представлені у працях А.Й. Рогожина, В.І. Сергійчука, С.С. Сливки, Б.Й. Тищика, І.Я. Терлюка, В.О. Щербака та інших дослідників історії права.

Значний внесок у дослідження теоретичних засад кримінальних правопорушень проти власності, їх правової охорони зробили такі вітчизняні вчені як П.П. Андрушко, Н.О. Антонюк, М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, П.С. Берзін, А.М. Бойко, І.Г. Богатирьов, В.І. Борисов, Я.М. Брайнін, Л.П. Брич, П.А. Воробей, С.Б. Гавриш, В.О. Глушков, В.К. Гришук, Н.О. Гуторова, О.М. Джужа, О.О. Дудоров, М.Й. Коржанський, В.П. Ємельянов, О.М. Костенко, В.В. Кузнєцов, Є.В. Лашук, С.Я. Лихова, М.І. Мельник, П.П. Михайленко, А.А. Музика, В.О. Навроцький, Б.С. Нікіфоров, П.В. Олійник, В.І. Осадчий, М.І. Панов, О.Я. Светлов, Є.Л. Стрельцов, О.В. Смаглюк, М.С. Таганцев, В.Я. Тацій, В.П. Тихий, В.О. Туляков, В.І. Тютюгін, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, В.Б. Харченко, Н.М. Ярмиш, С.С. Яценко та інші.

Проблеми кримінально-правової охорони власності досліджували П.П. Андрушко, Н.О. Антонюк, Ю.А. Дорохіна, В.О. Глушков, Л.М. Демидова, О.О. Дудоров, В.П. Ємельянов,

В.В. Кузнецов, П.С. Матишевський, А.А. Музика, В.О. Навроцький, П.В. Олійник, М.І. Панов, А.М. Соловйова, Є.Л. Стрельцов, В.Я. Тацій, М.І. Хавронюк, В.Б. Харченко, С.Д. Шапченко та інші вчені.

Окремі види кримінальних правопорушень проти власності досліджували Г.М. Анісімов, Н.О. Антонюк, О.В. Вознесенська, О.О. Горішний, І.І. Гуня, Л.В. Дорош, О.О. Дудоров, В.В. Кузнецов, Л.О. Семикіна, О.А. Слабченко, О.В. Смаглюк та інші.

Порівняльний аспект кримінально-правової охорони власності у вітчизняному та зарубіжному кримінальному праві розглядали В. Маковський, О. Горніок, Д. Модлі, Дж. Дорджевич, Т. Живанович, Ж. Петреска, Д. Йовашевич, В. Жупина та інші вчені.

Мета статті – проаналізувати та узагальнити доробок вітчизняних та окремих зарубіжних дослідників, виокремити окремі напрямки наукових досліджень, проаналізувати їх в ракурсі проблематики ефективної кримінально-правової протидії крадіжкам, як одного із видів кримінальних правопорушень проти власності.

Виклад основного матеріалу. У руслі вище вказаної проблематики заслуговують на увагу монографії та дисертаційні роботи вчених, присвячені різним аспектам інституту кримінальних правопорушень проти власності та їх правової охорони останніх років. Це, зокрема, дисертація Я. Татаркевич «Викрадення у кримінальному праві: поняття та форми» у якій авторка обґрунтовує необхідність відмови від використання при характеристиці посягань на власність такого поняття, як викрадення, а також впровадження поняття розкрадання та визначення його форм на рівні КК України. Дисертантка обґрунтувала думку про те, що поняття «викрадення» у чинному КК України має потрійну кримінально-правову природу та наголосила на невдалості його використання. Дослідницею також визначено і охарактеризовано такі форми розкрадання як крадіжка, грабїж, розбій, шахрайство, привласнення, розтрата, вимагання. У руслі досліджуваної нами проблематики заслуговує уваги дослідження крадіжки, її кримінально-правова характеристика, пропозиції щодо удосконалення поняття «крадіжка» та його законодавчого закріплення [1].

Актуальним є дослідження І. Самокиш, у якому здійснено порівняльний аналіз кримінально-правової охорони власності в Україні та країнах Східної Європи та сформульовано низку пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення змісту та форми КК України щодо кримінально-правової охорони власності. З погляду досліджуваної нами проблематики звертає увагу історико-правовий аналіз законодавства, що регулювало процедури кримінально – правової охорони власності, тим більше, що у певні історичні періоди українські землі входили до складу окремих країн Східної Європи. Заслуговують уваги також окремі теоретичні питання, висвітлені у дослідженні, зокрема критерії кримінально-правової характеристики правопорушень проти власності, у тому числі й крадіжки [2].

Фундаментальним дослідженням, присвяченим широкому спектру проблематики кримінальних правопорушень проти власності є монографія Ю. Дорохіної, у якій розглянуто теоретичні та практичні проблеми доктринального визначення, змісту поняття власності як об'єкта кримінально-правової охорони.

Зокрема авторкою простежено витоки законодавства про злочини проти власності, теоретичні проблеми феномену злочинів проти власності, власності як об'єкту кримінально-правової охорони. Дослідниця визначила етапи розвитку вітчизняного законодавства щодо кримінально-правової охорони власності. Заслуговує уваги комплексний підхід до характеристики і охорони власності як цілісної складової правової системи. Авторкою монографії також здійснено ґрунтовну кримінально-правову характеристику злочинів проти власності, висвітлено проблеми їх класифікації.

У монографії також проведе аналіз злочинів проти власності, що полягають у незаконному заволодінні майном, кваліфікуючих ознак таких злочинів, розкрито проблеми відмежування злочинів проти власності від суміжних злочинів та розмежування злочинів проти власності з іншими правопорушеннями [3].

Такі теоретичні напрацювання можуть бути використані як фундаментальні під час здійснення кримінально-правової характеристики крадіжки, визначення сутності

кримінально-правової протидії крадіжкам та критерії її ефективності. Авторка не обходить і проблем призначення покарання за злочини проти власності, детально розкриваючи теоретичні підходи до призначення покарання та аналізуючи проблеми звільнення від кримінальної відповідальності за злочини проти власності [3].

Дисертація Г. Тіграняна хоча й присвячена порівняльно-правовому аналізу кримінально-правової протидії розбою за кримінальним законодавством України та Республіки Вірменія, разом із тим в межах розгляду проблеми кримінально-правової протидії крадіжкам можуть бути використані теоретичні напрацювання автора щодо суті кримінально-правової протидії, її критеріїв, ефективності. Заслужують також уваги теоретико-методологічні підходи щодо кримінально-правової характеристики правопорушень проти власності, зокрема складу таких правопорушень, особливостей структурних елементів складу тощо [4].

К. Паламарчук здійснено порівняльно-правове дослідження кримінальної відповідальності за розбій в Україні та в державах романо-германської, англо-санксонової, мусульманської та далекосхідної правових сімей. Поряд із цими питаннями охарактеризовано комплекс теоретичних та практичних питань, що стосуються кримінальних правопорушень проти власності, розкрито теоретико-методологічні підходи щодо здійснення дослідження кримінальної відповідальності за розбій, які можуть бути використані і під час дослідження проблематики крадіжок. Також заслуговують уваги визначені автором критерії відмежування та критерії схожості розбою від суміжних злочинів на прикладі крадіжки. Критеріями розмежування визначено наступні: а) ступінь тяжкості злочинів; б) наявність чи відсутність додаткових об'єктів злочинів; в) спосіб вчинення злочинів; г) момент закінчення злочинів; г) законодавче закріплення мети вчинення злочинів; д) місце розташування та зміст кваліфікуючих (особливо) кваліфікуючих ознак злочинів; е) види та межі покарань. Критерії схожості: а) родовий і безпосередній об'єкти злочинів; б) предмет злочинів; в) суб'єкт злочинів [5].

В ході дослідження проблематики кримінально-правової протидії крадіжкам та критеріїв її ефективності, заслуговують також увагу наукові дослідження, присвячені не лише кримінально-правовим, а й кримінологічним проблемам такої протидії. Так, С. Албул дослідив сукупність проблем щодо етіологічних, феноменологічних особливостей та закономірностей корисливо-насиленницьких злочинів відносно іноземців в Україні; природу, закономірності й особливості таких правопорушень. На основі цього автор висвітлив низку теоретичних та практичних питань, пов'язаних з розробленням організаційно-правових заходів боротьби із ними [6].

Феномен корисливої насильницької злочинності, її кількісні та якісні її характеристики, тенденції та закономірності розвитку; особу злочинця, формування його спрямованості та специфіку злочинної поведінки; особливості детермінації корисливої насильницької злочинності розкрито у дисертації [7] та монографії [8] Б. Головкина. Автором також запропоновано теоретико-прикладну модель запобігання корисливій насильницькій злочинності та її проявам, що є цікавою з погляду використання визначених дослідником теоретико-методологічних підходів щодо вироблення системи протидії крадіжкам.

В розрізі висвітлюваної нами проблематики привертає увагу розділ 5 монографії автора, у якому розкрито засадничі положення запобігання корисливій насильницькій злочинності, охарактеризовано і визначено напрямки

державної політики у сфері протидії корисливій насильницькій злочинності та її проявам, визначено шляхи запобігання, упередження та відвернення вчинення корисливих насильницьких злочинних посягань. Звертає також увагу і розроблена система заходів, окремі елементи якої є актуальними і нині, щодо підвищення ефективності запобігання та припинення розбоїв, поєднаних з проникненням у житло, запропонована у дисертаційній роботі В. Батиргарєвої [9].

Як уже зазначалося, різноаспектні питання кримінально-правової охорони власності досліджували Л.М. Демидова, В.Б. Харченко, С.В. Дьоменко, Д.П. Альошина, Р.О. Мовчан, Ю.Л. Шуляк та інші вчені. Так, у дисертації Л. В. Демидової розкрито зміст поняття «майнова шкода», його природу та влативості, якісні характеристики. Авторкою звернено увагу

на зміні соціальних цінностей, яким заподіюється майнова шкода в час інформатизації, підвищення значення результатів інтелектуальної, творчої праці тощо. Окрім того, значну увагу приділено кримінально-правовій охорони майна, вказано на напрямки державної кримінально-правової політики у вказаній сфері [10].

В. Топчій, досліджуючи теорію та практику запобігання злочинам у сфері інтелектуальної власності в Україні, поставив за мету розроблення цілісного доктринального підходу до формування концепції запобігання злочинам у сфері інтелектуальної власності. Дослідником з'ясовано сучасний стан наукових досліджень та обґрунтовано низку доктринальних підходів щодо сфери охорони інтелектуальної власності. Особливої уваги заслуговує запропоноване автором концептуальне бачення шляхів реалізації правових та організаційних заходів запобігання злочинам у сфері інтелектуальної власності. Позивно, що автор визначив низку рівнів запобігання злочинам у вказаній сфері: загальнодержавний, спеціально-кримінологічний та індивідуально-профілактичному, що сприятиме ефективності процесів охорони таких прав [11].

З погляду кримінально-правової характеристики кримінальних правопорушень проти власності, у тому числі й крадіжок, заслуговує дисертація А. Швець, у якій концептуальному рівні обґрунтовано низку ідей і висновків щодо розвитку вчення про предмет злочину проти власності. Авторка сформулювала зміст низки понять: об'єкт злочинів проти власності, предмет злочинів проти власності, а також визначила його ознаки. Так, об'єктом злочинів проти власності є суспільні відносини власності, що полягають у праві власника вільно володіти, користуватися і розпоряджатися матеріальними цінностями на власний розсуд, і яким завдається шкода чи створюється загроза її заподіяння. Предметом є матеріальні цінності (майно, теплова та електрична енергія, документи, що підтверджують право на майно), чужі для винного, а також по відношенню до яких і шляхом безпосереднього впливу на які (або без такого впливу) вчиняється злочин проти власності. Також авторкою визначено ознаки предмету: фізичні, соціально-економічні та юридичні ознаки обов'язкового характеру [12].

Як бачимо, наукові дослідження охоплюють широкий спектр проблем кримінально-правової протидії кримінальним правопорушенням проти власності, разом із тим вказана проблематика в межах кримінально-правової протидії крадіжкам висвітлена досить фрагментарно. Це стосується як теоретичних, так і практичних проблем протидії крадіжкам, вироблення доктринальних положень кримінально-правової політики щодо такої протидії.

Висновки і пропозиції. Аналіз опрацьованого доробку вітчизняних та окремих зарубіжних дослідників дав змогу виокремити у ньому такі напрямки: історико-правові дослідження, присвячені кримінально-правовим правопорушенням проти власності; дослідження широкого кола теоретичних проблем в руслі висвітлення проблематики кримінальних правопорушень проти власності; компаративістські дослідження вказаного інституту та його охорони; дослідження актуальних проблем правового регулювання окремих кримінально-правових правопорушень сфери власності; проблеми кримінально-правової охорони власності та інші.

Аналіз наукових публікацій, присвячених як проблемам протидії кримінальним правопорушенням проти власності в цілому, так і, зокрема крадіжкам, видається можливим прийти до висновку, що нині не сформувався єдиний підхід до понятійного апарату та застосування сучасного методологічного інструментарію їх вивчення. Так, немає комплексного підходу до поняття «власність», залишається невизначеним зміст вказаного поняття у доктрині кримінального права, класифікації вказаних злочинів, розуміння кримінально-правової протидії, її елементів, критеріїв ефективності кримінально правової протидії крадіжкам, кримінально-правової характеристики крадіжок тощо. Ґрунтовні дослідження теоретичних питань кримінально-правової протидії крадіжкам фактично не здійснювалися. І що найбільш важливо, що нині не розроблено модель такої протидії, як частина кримінально-правової політики держави. Вище вказане і зумовило визначення мети дослідження – вирішення теоретичних та практичних проблем кримінально-правової протидії крадіжкам та вироблення її ефективної моделі, що сприятиме як удосконаленню національного законодавства у цьому напрямку та підвищенню ефективності правозастосовної практики у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Татаркевич Я.О. Викрадення у кримінальному праві України: поняття та форми. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2022. 258 с.
2. Самокиш І.В. Кримінально-правова охорона власності за законодавством України та країн Східної Європи. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021. 227 с.
3. Дорохіна Ю.А. Злочини проти власності. Теоретико-правове дослідження : Монографія. Київ : Київ. нац. торг. – екон. ун-т, 2016. 744 с.
4. Тігранян Г.С. Кримінальна відповідальність за розбій за законодавством України та Республіки Вірменія (порівняльно-правове дослідження). Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2019. 23 с.
5. Паламарчук К.В. Кримінальна відповідальність за розбій: порівняльно-правове дослідження. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.08 Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2017. 244 с.
6. Албул С.В. Кримінологічна характеристика корисливо-насильницьких злочинів відносно іноземних громадян: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одес. нац. юрид. акад. О., 2005. 19 с.
7. Головкин Б.М. Теоретичні та прикладні проблеми детермінації і запобігання корисливій насильницькій злочинності в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук :12.00.08. Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків, 2011. 35 с.
8. Головкин Б. М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія. Х. : Право, 2011. 440 с.
9. Батиргареева В.С. Кримінологічна характеристика та попередження розбоїв, поєднаних з проникненням у житло : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Х., 2002. 20 с.
10. Демидова Л. М. Кримінально-правова відповідальність за заподіяння майнової шкоди : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2014. 44 с.
11. Топчій В. В. Теорія та практика запобігання злочинам у сфері інтелектуальної власності в Україні. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук (доктора наук) за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» (081 Право). Університет державної фіскальної служби України, Київ, 2020; Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2020 42 с.
12. Швець А.Ю. Предмет злочинів проти власності у кримінальному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Держ. НДІ МВС України. Київ, 2011. 20 с.

